

Advies Archeologische Monumentenzorg 2021-nr. 62

Selectieadvies

Bevoegd gezag: Gemeente Oirschot
Mevr. K. Vos
Postbus 11
5688 ZG Oirschot

Datum: 17-2-2021

Project: *Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase (booronderzoek) Nieuwedijk 19 te Oirschot. Gemeente Oirschot (KSP Archeologie-rapport), auteur: E.A. Schorn, concept 15-1-2021.*

Van: Omgevingsdienst Zuidooost-Brabant
Postbus 8035, 5601 KA Eindhoven
Wal 28, Eindhoven
Mevr. drs. Ria Berkvens
Tel. 088-3690638
E-mail: R.Berkvens@odzob.nl

Inleiding

In opdracht van Pluimveebedrijf W. v.d. Laar BV heeft KSP Archeologie een archeologisch vooronderzoek, bestaande uit een bureaustudie en een verkennend booronderzoek, uitgevoerd voor het plangebied Nieuwedijk 19 te Spoordonk. Het onderzoek is uitgevoerd voor de aanvraag van een bestemmingsplanwijziging voor de nieuwbouwplannen van 3 woningen met bijgebouwen. Hiervoor wordt in de noordoosthoek van het plangebied voor 3 percelen in totaal ca. 5.795 m² omgezet naar bestemming wonen. Ook zullen er enkele nieuwe bomen en hagen worden aangeplant. De bestaande bedrijfsbebouwing ca. 5.300 m² wordt grotendeels gesloopt en ca. 400 m² blijft behouden. De exacte aard en omvang van de toekomstige bodemverstoring is nog niet bekend, maar zal voor de woningen met bijgebouwen zeker meer dan 500 m² bedragen, waarbij de bouwputten voor de fundering waarschijnlijk tot ca. 80 cm beneden maaiveld zullen worden uitgegraven.

Volgens de archeologisch beleidskaart van de gemeente Oirschot heeft het grootste deel van het plangebied een hoge archeologische verwachting. Dit betekent dat bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 0,5 m archeologisch onderzoek nodig is.

Het doel van het bureauonderzoek was het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting, terwijl het inventariserende veldonderzoek als oogmerk had het controleren en verfijnen van die archeologische verwachting. Op basis van de uitkomsten kan de gemeente in beginsel een beslissing nemen over de behoudenwaardigheid van archeologische resten binnen het plangebied en eventueel overgaan tot maatregelen voor behoud *in situ* of het veiligstellen van de archeologische informatie door middel van vervolgonderzoek.

Samenvatting van het plan en het rapport

Onderzoekskader RO: omgevingsvergunning. bestemmingsplanwijziging
Grootte plangebied: ca. 3,6 ha
Onderzoekperiode: januari 2021
Opdrachtgever: Pluimveebedrijf W. v.d. Laar BV
Opdrachtnemer: KSP Archeologie

Volgens de geomorfologische kaart ligt het plangebied in een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden en löss. Dekzandruggen zijn vooral ten zuiden van het plangebied aanwezig, zijn klein en

hebben een geringe hoogte ten opzichte van de directe omgeving (liggen ca. 0,7 m hoger). Op het Actueel Hoogtebestand van Nederland zijn de verschillende geomorfologische eenheden nauwelijks van elkaar te onderscheiden door de relatief geringe hoogteverschillen tussen deze eenheden. Op basis van de bodemkaart worden in het plangebied veldpodzolgronden verwacht, gevormd in leemarm en zwak lemig fijn zand.

Op het minuutplan uit het begin van de 19e eeuw is het plangebied onbebouwd en maakt onderdeel uit van het heidelandschap. Van zuid naar noord ligt aan de westzijde van het plangebied een zandpad. Ten zuidwesten van het plangebied is het landschap al ontgonnen. De Nieuwedijk is al aanwezig direct ten oosten van het plangebied. Op de kaart uit 1881 is voor het eerst bebouwing aanwezig en is het plangebied deels ontgonnen en in gebruik als akker-/weiland. De bebouwing ligt aan de oostzijde tegen de Nieuwedijk en bestaat mogelijk uit een boerderij (midden) en schuur/huis (onder), waarbij de schuur/huis op grond van de kaart uit 1900 buiten het plangebied ligt. Het noordelijke deel van het plangebied is nog in gebruik als heide. Op de kaart uit 1953 is het gehele plangebied ontgonnen en is de oostelijke helft in gebruik als akkerland en de westelijke helft als weiland. Ook zijn er ten westen en ten noorden van de boerderij nu stallen aanwezig. Het heidelandschap is nu volledig omgezet in weiland en akkerland. Op de kaart uit 2006 is voor het eerst de situatie te zien, die vrijwel geheel overeenkomt met de huidige situatie. De stallen zijn verder uitgebreid en de oorspronkelijk boerderij aan de Nieuwedijk is niet meer aanwezig. Ten westen van de stallen ligt een mestsilo. Het plangebied is in gebruik als kippenboerderij.

Binnen het plangebied zijn geen archeologische monumenten, onderzoeksmeldingen en vondstmeldingen aanwezig. In een straal van ruim 500 m rondom het plangebied zijn geen vondstlocaties, maar wel meerdere onderzoeksmeldingen aanwezig. De landschappelijke ligging van de onderzoeksmeldingen komt overeen met de landschappelijke ligging van het huidige plangebied. Er is voornamelijk verspoeld dekzand met daaronder Brabantse Leem aangetroffen en bodemkundig zijn er A op C profielen aangetroffen, waardoor de locaties een lage verwachting hebben voor alle archeologische perioden.

Op basis van bovenstaande gegevens wordt geconcludeerd dat het plangebied een lage archeologische verwachting heeft voor alle perioden. Aangezien het plangebied binnen een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden ligt en er geen open water aanwezig is in de directe omgeving, is aan het plangebied een lage verwachting toegekend voor vuursteenvindplaatsen uit het Laat-Paleolithicum tot en met het Neolithicum. Aangezien het plangebied binnen een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden ligt, is aan het plangebied een lage verwachting toegekend voor vindplaatsen uit het Neolithicum tot en met de Volle Middeleeuwen (tot in de 13e eeuw). Uit historisch kaartmateriaal blijkt dat het plangebied ver buiten de historische dorpskern van Oirschot ligt. Het plangebied is pas in 1881 voor het eerst ontgonnen en bewoond. Er wordt geen bebouwing ouder dan 1881 verwacht. Daarom wordt aan het plangebied een lage verwachting toegekend voor bewoning in de Late Middeleeuwen (vanaf de 13e eeuw) tot in de Nieuwe tijd.

Bij het verkennende booronderzoek zijn verspreid over het plangebied 11 boringen gezet met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm. De boringen zijn uitgevoerd tot minimaal 20 cm in de C-horizont en doorgezet tot maximaal 1,1 m beneden maaiveld. Het plangebied is vrij vlak en bestaat uit verspoeld dekzand met daaronder soms nog een laag onverspoeld dekzand, voordat deze overgaat in de Brabantse Leem. In de boringen 1, 2, 5 tot en met 9 zijn onder de bouwvoor (Ap-horizont), al dan niet afgedekt door een puinlaag (boring 5 en 6) dan wel verstoorde laag (boring 9), intacte restanten van een podzolbodem aangetroffen variërend van alleen een Bs- dan wel BC-horizont tot een Bhs- met Bs-horizont in de boringen 6 en 9, waaronder de zandige C-horizont is aangetroffen. In de boringen 3, 4 en 10 is een Aop C-horizont aangetroffen en ontbreekt een podzolbodem. Boring 11 was verstoord tot 80 cm -mv, waaronder direct de C-horizont is aangetroffen die uit Brabantse Leem bestond.

Hoewel de bodem deels intact is, zal het plangebied door de vlakke en lage ligging en de relatief natte hydrologische situatie geen geschikte locatie zijn om vuursteenvindplaatsen aan te treffen. De lage verwachting uit het bureauonderzoek voor vuursteenvindplaatsen van jagers-verzamelaars uit

het Laat-Paleolithicum tot en met Neolithicum blijft daarom gehandhaafd. Nederzettingen uit het Neolithicum tot en met de Nieuwe tijd bestaan niet alleen uit fragmenten aardewerk, maar ook uit diepere sporen zoals paalgaten en afvalkuilen. Deze sporen kunnen tot in de C-horizont reiken. Hoewel het potentiële archeologische sporenniveau in de top van de C-horizont intact is aangetroffen, zal het plangebied door de vlakke en lage ligging en de relatief natte hydrologische situatie geen geschikte locatie zijn geweest om zich te vestigen. Daarom blijft de lage verwachting uit het bureauonderzoek om archeologische resten uit de perioden Neolithicum tot en met de Volle Middeleeuwen (tot in de 13e eeuw) aan te treffen voor het plangebied gehandhaafd. De resultaten van het booronderzoek geven geen aanleiding om de lage verwachting voor resten uit de Late Middeleeuwen (vanaf de 13e eeuw) tot en met de Nieuwe tijd bij te stellen.

Vanwege de lage archeologische verwachting adviseert KSP Archeologie geen archeologisch vervolgonderzoek.

Beoordeling

Wij kunnen niet instemmen met voorliggend rapport. Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Oirschot is aan het plangebied een grotendeels hoge archeologische verwachting toegekend als gevolg van de ligging op een lage dekzandrug. Het gereconstrueerde fysieke landschap zoals weergegeven op de erfgoedkaart van de gemeente Oirschot, vormt hiervoor de basis. Hierbij zijn niet alleen de geomorfologische¹ en actuele hoogtekarten gebruikt, maar veel meer bronnen waaronder de kadasterkaart 1830. De hoogtekaart is verder bewerkt tot een relatieve hoogtekaart waarbij onnatuurlijke hoogten als gevolg van gebouwen bijvoorbeeld zoveel mogelijk zijn opgeheven. Juist omdat het plangebied op een lage dekzandrug ligt, is aan het plangebied een hoge archeologische verwachting toegekend voor vindplaatsen uit het Neolithicum tot en met de Volle Middeleeuwen. Direct ten oosten van een plangebied liep verder ook een water. Het betreft dan ook een redelijk hoog gelegen deel in het landschap dat naar het noorden toe steeds lager wordt. In verhouding is het dan ook juist een aantrekkelijk woongebied.

In vergelijkbare landschappelijke gebieden zoals Oirschot-Ekerschot-Noord, Best-Aarle, Best-Dijkstraten en Spoordonk-Lubberstraat zijn volop bewoningssporen uit de late prehistorie tot en met volle middeleeuwen aangetroffen, ondanks de dunne laag dekzand en de nabijheid van de Brabantse leem.² In Best-Aarle zijn zelfs bewoningssporen gevonden uit de Brons- en IJzertijd vrijwel direct op de Brabantse leem, maar ook op delen met verspoeld dekzand.³ Voor de laatste inzichten over locatiekeuzen in Oost-Brabant verwijzen we verder ook graag naar "Ball, E.A.G. & R. Jansen (red.), 2018: Drieduizend jaar bewoningsgeschiedenis van oostelijk Noord-Brabant. Synthetiserend onderzoek naar locatiekeuze en bewoningsdynamiek tussen 1500 v.Chr. en 1500 n. Chr. op basis van archeologisch onderzoek in het Malta-tijdperk (Nederlandse Archeologische Rapporten 61), Amersfoort." We vragen dan ook naar deze vergelijkbare situaties in de nabijheid van het plangebied te kijken, en deze mee te nemen in het archeologische onderzoek.

Wij concluderen dat het bijstellen van de archeologische verwachting naar laag niet juist is. De archeologische beleidskaart van de gemeente Oirschot gaat uit van een hoge archeologische verwachting. Argumenten om deze verwachting bij te stellen naar laag, ontbreken op basis van voorliggend onderzoek. Aangezien het potentiële archeologische sporenniveau in de top van de C-horizont intact is aangetroffen bij de boringen, is archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk om vast te stellen of er in het gebied archeologische waarden aanwezig zijn.

¹ Het kaartbeeld van de actuellere geomorfologische kaart uit 2017 wijkt qua beeld niet af van de kaart die gebruikt is voor reconstructie van het fysieke landschap.

² Plangebied Ekerschot-Noord, gemeente Oirschot. Een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven (ADC ArcheoProjecten), auteurs J. Loopik & M. van Dinter, 2020; Tol, A.J. e.a., 2017: Tussen Aarlese weg en Broekstraat. Archeologisch onderzoek van een historisch cultuurlandschap in Aarle, gemeente Best (Archol rapport 280), Leiden; Wonen aan de Lubberstraat aan het eind van de 12e tot 15e eeuw. Resultaten van een proefsleufonderzoek en een opgraving in het plangebied Lubberstraat te Oirschot (BAAC-project A-17.0016), auteur M. Kooi d.d. 2019; Wonen op de flank. Definitief archeologisch onderzoek naar een ijzertijd/ vroeg-Romeinse nederzetting en een middeleeuws/ nieuwe-tijds erf in Best-Dijkstraten, auteurs M.F.P. Dijkstra & T.P. Moesker (Diachron rapport 55), 2012.

³ M. Bink, 2010: Best, Aarle-Hokkelstraat Fase 1. Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (BAAC rapport A-09.0297).

Selectieadvies

Gezien de hoge archeologische verwachting voor het hele plangebied is een karterend en waarderend archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven (conform protocol Proefsleuven KNA 4.1, de SIKB Leidraad proefsleuven en de richtlijnen van de gemeente Oirschot) noodzakelijk. Dit vervolgonderzoek dient plaats te vinden overal waar in het plangebied bodemingrepen plaatsvinden of mogelijk worden gemaakt door middel van het nieuwe bestemmingsplan. Hiermee kan de kwaliteit, aard, datering omvang en diepteligging van de mogelijk aanwezige archeologische waarden worden vastgesteld. Het vervolgonderzoek dient plaats te vinden aan de hand van een door het bevoegd gezag goedgekeurd programma van eisen en uitgevoerd te worden door een archeologisch bedrijf bevoegd tot het uitvoeren van archeologische opgravingen.

Op basis van de uitkomsten van dit inventariserende vooronderzoek(en) beslist de gemeente of de archeologische waarden in voldoende mate zijn vastgesteld. Indien hierbij archeologische waarden worden aangetroffen, dienen deze veilig gesteld te worden door mogelijke planaanpassing en als dat niet mogelijk door het opgraven van de aanwezige archeologische resten. Het besluit hierover ligt bij de gemeente Oirschot.